

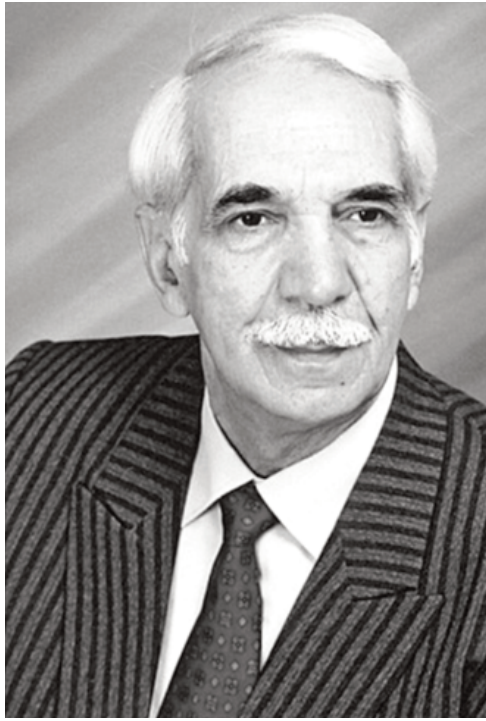
VƏTƏNƏ SEVGİSİ ƏMƏLİNDƏDİR

Bu gün Azərbaycan mədəni ictimaiyyətinin sənədli filmlərin görkəmli rejissoru kimi tanınan Nazim Rza İsrafil oğlunu 1948-ci ilin sentyabrından tanıyıram. Həmin vaxt biz ikimiz də Bakının Tolstoy küçəsində yerləşən 1 N li tam orta məktəbin 1- ci sinfinə daxil olmuşduq. İlk müəllimimiz Ceyran müəllimə idi Ceyran müəllimə 1920-1950-ci illərdə "Anacan" kimi tanınan Bahar Ağalarovanın rəhbərlik etdiyi "Uşaq evi"ndə tərbiyə almışdır. Yadımdadır, biz Ceyran müəllimənin sinfində oxuduğumuz zaman Bahar Ağalarova SSRİ Ali Sovetinin deputatlığına namizəd göstərilmişdir və bu münasibətlə qəzetlərdə onun haqqında məqalə və şəkli dərc olunmuşdur. Ceyran müəllimə bundan sevinmiş və öz sevincini bizimlə bölüşmüşdür.

Orta məktəbin 3-cü sinfinə keçdikdə, yəni 1950-1951-ci tədris ilində bizim 1 N li məktəbimiz hərbi təmayüllü məktəbə çevrildi. Həmin məktəbə əsasən Böyük Vətən müharibəsində həlak olanların övladları qəbul olunurdular. 1953-cü ildən sonra, yəni Azərbaycana 20 il rəhbərlik etmiş M.C. Bağırovdan sonra həmin hərbi məktəb bağlandı. Həmin binada yenə də 1 Nli tam orta məktəb fəaliyyət göstərir. Lakin təəssüf ki, həmin hərbi təmayüllü məktəb fəaliyyətini davam etdirə bilmədi. Yadımdadır. 1973 və ya 1974-cü ildə Elmlər Akademiyasının Partiya hesabat-seçki konfransında ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi kimi iştirak etmiş və böyük bir nitq söyləmişdir. Heydər Əliyev həmin çıxışında respublikada milli hərbi kadrların yetişməsi məqsədilə hərbi təmayüllü məktəbin açılmasına SovİKP MK-dan razılıq aldığını bildirmişdir. Azərbaycandan sonra, səhv etmirəmsə, Belorusiya da hərbi məktəbin təşkilinə razılıq alınmışdır. Yadımda deyil, SSRİ-nin daha bir respublikası da bu addımı atmağa cəhd etmişdir, lakin həmin respublikaya razılıq verilməmişdir.

Əgər 1950 -ci illərdə yaranmış hərbi təmayüllü məktəb fəaliyyətini davam etdirsəydi, bizim Qarabağ münaqişəsi zamanı çoxlu sayda milli hərbi kadrlarımız olardı. 1 N li məktəb yenidən təşkil olunduqda rus dilli məktəb kimi fəaliyyətə başlamışdır. Yəni, Bakıda təhsili milli dildə olan məktəblərin sayı azalmışdır.

1 N li məktəb bağlandıqdan sonra mən, Nazim, onun xalası oğlu, Azərbaycan səhnəsinin qocaman aktyorlarından olan Qafar Həqqinin oğlu Azər Qasımsadə (sonralar Azər Qasımsadə uzun müddət AZTV-də işləmiş və oranın veteranlarından olmuşdur. Bir neçə il bundan öncə dünyasını dəyişmişdir. Allah rəhmət eləsin) və bir çoxumuz 7 Nli məktəbin 3 -cü sinfinə daxil olduq. Məktəb əvvəlcə indiki Rəşid Behbudov küçəsinin tinində olan Xaqani küçəsindəki iki mərtəbəli binada yerləşirdi. Sonralar məktəbimizi Üzeyirbəy Hacıbəyov küçəsində yerləşən dörd mərtəbəli binaya köçürtdülər. İndiki "Sahil bağı" kimi tanıdığımız bağın bir tərəfində bizim məktəb, o biri tərəfində isə indi "Azərbaycan Yazıçılar Birliyi" adlanan "Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı" və "Pionerlər Sarayı" var idi Hazırda "Pionerlər Sarayı"

kimi tanıdığımız binada Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı fəaliyyət göstərir.

Biz dərsdən sonra "Sahil bağı"nın "Yazıçılar İttifaqı" tərəfində olan hissədə futbol, qaçdl-tutdu və s. oynayırdıq. İttifaqdan çıxan görkəmli yazıçılarımızı gördükdə oyunu saxlayar, görkəmli şair və yazıçıların arxasınca xeyli baxardıq.

Mənimlə bir dövrdə Azərbaycan (indiki Bakı) Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində təhsil alan Aydın Kazımovun - Aydın Kazımzadənin (onu da qeyd edirəm ki, həmin illərdə filologiya fakültəsi iki şöbədə ibarət idi : dil və ədəbiyyat və jurnalistika şöbələri. Mən dil və ədəbiyyat, Aydın isə jurnalistika şöbəsində oxuyurdum. Dərslərimiz çox zaman bir yerdə keçirilirdi) Nazim Rza İsrafil oğlu haqqında yazdığı sərbəll kitabında Nazimin xatirələri əsasında onun "Pionerlər Sarayı"nda Əlfə Qasımovun rəhbərlik etdiyi ədəbiyyat dərəcəsinə üzv olduğunu göstərir. Mən və bizim yoldaşlarımızdan bir neçəsi, məsələn Arif Süleymanov da həmin dərəcəsin üzvü idik Orta məktəbi bitirdikdən sonra mən və Arif Süleymanov Universitetin filologiya fakültəsində daxil olduq. Sonralar Arif u bir qədər bədii ədəbiyyat ilə məşğul olmuş, mətbuatda kiçik hekayələri işıq üzün görmüş, proletariyatın dahi rəhbəri V.İ.Leninin Paris dövrünü əks etdirən "Tufandan əvvəl" sənədli povestini yazmış və həmin əsər ayrıca kitab şəklində nəşr edilmişdir. Arif həmin povesti səhnələşdirmiş və o 1985-1986-cı teatr mövsümündə Azər Paşa Neymətovun quruluşunda Azərbaycan Milli Akademik Dram Teatrını səhnəsində tamaşaya qoyulmuşdur. Təəssüf ki, elə həmin illərdə də yoldaşımız Arif Süleymanov dünyasını dəyişməli oldu. Allah rəhmət eləsin.

Deyəsən əsil mətləbdən uzaqlaşdım. Orta məktəbi bitirdikdən sonra mən, yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Universitetin filologiya fakültəsinə, Nazim isə M.A Əliyev adına Teatr (indiki Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti) İnstitutunun rejissorluq fakültəsinə daxil olur. Yollarımız ayrıldı. Hərdən bir küçədə və ya hər hansı tədbirdə rast gələr, bir-birimizdən hal-əhval tutardıq!

Lakin son 15 ildə biz bir qədər yaxınlaşdıq, ünsiyyətimiz bir qədər möh-

kəmləndi. Buna səbəb Nazimin ana babası Mirzə Məhəmməd Axundov olmuşdur. Mirzə Məhəmməd Axundov XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində Gəncədə geniş pedoqoji fəaliyyət göstərmiş, həmin illərin mətbuat səhifələrində, o cümlədən "Molla Nəsrəddin" jurnalında "Hatif", "Mollapərəst", "Yonca satan", "Hacı kəndli", "Gəncə şairi", "Qeybi" kimi müxtəlif gizli imzalarla çıxış etmişdir. Onun "Şeyx Nizami" adlı kitabçası dahi şairə həsr olunmuş ilk tədqiqat əsərlərindəndir. Bundan əlavə M.M.Axundov "Teatro nədir" adlı kitabı da vardır ki, bu kitabla, demək olar ki, Azərbaycanda teatrşünaslığın əsası qoyulmuşdur. Adlarını çəkdiyim hər iki kitab XX əsrin əvvəllərində Gəncədə nəşr edilmişlər.

Mirzə Məhəmməd Axundov qələmini dramaturgiya sahəsində də sınamışdır Onun qələmindən "Məhəbbət-sizliyin nəticəsi", yaxud ata və ananın təqsiri", "Hər nə əkərsən, onu biçərsən", "Səd Vəqqas", "Analıq" "Sonrakı peşimanlıq səmərə verməz" kimi pyeslər çıxmışdır. Onun dini-tarixi pyesi "Səd Vəqqas" həmin illərdə tamaşaya qoyulmuş və mətbuat səhifələrində onun haqqında yazılar dərc edilmişdir. Bunlardan əlavə M.M.Axundov bir neçə səhnə əsərini, o cümlədən də böyük türk şairi və dramaturqu Namiq Kamalın "Vətən və yaxud Silistrə" əsərini çevirmişdir.

XX əsrin 60-cı illərində Cümçüd Muradov Universitetin "Xəbərləri"ndə M.M.Axundovun həyat və fəaliyyətinə dair məqalə çap etdirmiş, ədəbiyyat tariximizin XX əsrin əvvəllərindəki hər hansı bir problemin tədqiqində və öyrənilməsində M.M.Axundovun yaradıcılığına bu və ya digər şəkildə müraciət edilmişdir. Məsələn, İnstitutumuzun aspirantı Vəfa Mahmudova XX əsrin əvvəllərində yazılmış dini-tarixi pyesləri tədqiq edərək, onun "Səd-Vəqqas" pyesini də tədqiqatə cəlb etmişdir. Lakin bununla bərabər yazıçının əsərləri ortada yox idi. O səbəbdən də M.M.Axundovun yuxarıda adını çəkdiyim dramları toplayıb, tranlitrasiya edib tərtib etmişdim.

Bir gün Azərbaycan televiziyasının hansı kanallarının birindəsə Nazim haqqında gedən verilişdə Mirzə Məhəmməd Axundovun onun ana babası olduğu deyildi. Bu xəbər məni sevindirirdi. Bir tərəfdən orta məktəb yoldaşının hansı nəsiləndən olduğunu və digər tərəfdən də yazıçını nəslinin davamçısının bu gün də yaşadığına sevindim. Eyni zamanda məni maraqlandırdı ki, nə üçün bu gün ictimaiyyətə Nazim Rza İsrafil oğlu kimi tanınan bir rejissor babasının əsərlərinə müraciət etməyib? Günlərin bir günü Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin binasının qabağında Nazimə rast gəldim və ondan nə üçün babasının əsərlərini səhnələşdirmədiyini xəbər aldım. O, cavabında bildirdi ki, babasının əsərləri əldə yoxdur. Mən deyəndə ki, Mirzə Məhəmməd Axundovun dram əsərləri mənədir, Nazim bu xəbərdən bərk sevindi və mənəndən xahiş etdi ki, pyeslərlə tanış olmaq üçün onları onun iş yerinə götürüm. Əsərlərlə tanış olduğdan sonra onların nəşr edilməsinə qərar verildi və kitab mənim "Mirzə Məhəmməd Axundov" başlıqlı mü-

qəddəməmlə birlikdə 2003-cü ildə "Mütərcim" nəşriyyatında çap olundu.

Bundan sonra Nazim ana babası Mirzə Məhəmməd Axundovun "Sonrakı peşimanlıq fayda verməz" pyesinin Gəncə Dövlət Dram Teatrında səhnəyə qoyulmasına nail oldu.

Bütün bunlar Nazimi babasını irsinə, onun bədii, ictimai-siyasi fəaliyyətini geniş surətdə öyrənməyə şəvq etdi. O, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmaları İnstitutunun əməkdaşlarının köməyi ilə Mirzə Məhəmməd Axundov haqqında material toplayıb 200(?) ci ildə onu kitab şəklində nəşr etdirdi. Kitabla mən və tarix üzrə elmlər doktoru, professor Elmira xanım Muradliyə və ayrı-ayrılıqda rəy verdik.

Hazırda Nazim Rza İsrafil oğlu Mirzə Məhəmməd Axundovun bütün əsərlərinin toplanması üzərində işləyir. Bu sahədə ona böyük uğurlar arzulayıram. Əgər lazım olarsa, o kitaba rəy verməyə və ya mətbuatda çıxış etməyə hazırım. Əlbəttə, əgər ömrü vəfa eləsə.

* * *

Mən Nazim Rzayev - Nazim Rza İsrafil oğlu haqqında yazdığım yazıda onun sənədli filmlərin görkəmli rejissoru kimi fəaliyyətinə toxunmadım. Çünki onun bu sahədəki işi göz qabağındadır. Bu haqda sözü Aydın Kazımzadə kimi mütəxəssislər deməlidirlər. Mən isə onun çox az şəxsin bildiyi məsələləri işıqlandırmğa çalışdım. Lakin onun çəkdiyi sənədli filmlərin siyahısına baxdıqda, bu isə 50-dən artıqdır, görürsən ki, bu əsil Azərbaycan sevgisi ilə yaşayan, vətənin millətini öz əməli işi ilə sevən şəxsin işidir. Bu filmləri ancaq üreyində böyük vətən və millət sevgisi olan yarada bilərdi. Onun 7 hissəli "Odlu məmmələkət" adlı sənədli filmi Bakıda neft sənayesinin tarixini əks etdirir. Nazimin hər bir filmi haqqında söz söyləmək olardı. Lakin, bu yuxarıda qeyd etdiyim kimi, kinoşünasların işidir.

Nazim Rza İsrafil oğlu həm də "Odlu məmmələkət"; "Neft və cahan savaşı", "Mirzə Məhəmməd Axundzadə", "Neft. Qlobal münaqişələr mənbəyi" kimi kitabların da müəllifidir.

Nazim, sənə və ailənə möhkəm cansağlığı, qarşına qoyduğun işləri uğurla yerinə yetirməyi arzulayıram.

Rauf SADIXOV,
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutu
Mətbuat tarixi və publisistika
şöbəsinin aparıcı elmi işçisi,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru